

**Co zrobić,
gdy jest się świadkiem
przestępstwa lub wykroczenia?**

PORADNIK

WARSZAWA 2008

Opracowanie:
WYDZIAŁ DOCHODZENIOWO-ŚLED CZY
BIURA KRYMINALNEGO
KOMENDY GŁÓWNEJ POLICJI

Redakcja, skład i druk:
Wydział Wydawnictw i Poligrafii Centrum Szkolenia Policji
w Legionowie

© Copyright by Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji
Warszawa 2008

ISBN 978-83-89999-57-3

Wydawnictwo Centrum Szkolenia Policji w Legionowie
Zam. nr 32/2008; nakład 6000 egz.

Spis treści

Wstęp	5
1. Kim jest świadek w polskim prawie karnym?	7
2. Małoletni świadek	8
3. Sposób wezwania świadka do złożenia zeznań	10
4. Prawa świadka	11
5. Obowiązki świadka. Odpowiedzialność świadka związana ze składaniem zeznań	17
6. Jak odbywa się przesłuchanie świadka?	21
7. Czym jest okazanie i konfrontacja z udziałem świadka?	25
8. Świadek <i>incognito</i> (świadek anonimowy)	27
9. Świadek koronny	28
Zakończenie	29

Vacat

Wstęp

Być może otrzymałeś właśnie wezwanie do stawiennictwa w jednostce Policji celem przesłuchania w charakterze świadka i masz w związku z tym szereg pytań, obaw, wątpliwości. A może podobne doświadczenie było już Twoim udziałem i zastanawiasz się nad celowością czy prawidłowością niektórych czynności, w jakich uczestniczyłeś. Czytając ten poradnik, masz szansę poszerzyć swą wiedzę w tym zakresie, dowiedzieć się, jak to jest być świadkiem, co się kryje pod sformułowaniem „złożyć zeznanie”.

Zdajemy sobie sprawę, że konieczność złożenia zeznań może stanowić dla Ciebie sytuację stresującą. Tymczasem wezwanie w charakterze świadka – tak naprawdę oznacza, że prosimy Cię o pomoc.

By nasza współpraca przebiegła sprawnie i efektywnie, a atmosfera towarzysząca kontaktom była rzeczowa, lecz nacechowana sympatią i wzajemnym zrozumieniem, przygotowaliśmy niniejszy poradnik. Dowiesz się z niego między innymi, kim właściwie jest świadek w polskim prawie karnym i w jaki sposób Policja (lub inny uprawniony organ) może Cię wezwać do złożenia zeznań. Postaramy się wyjaśnić, na czym polega przesłuchanie i jaki jest jego przebieg, czym się różni okazanie od konfrontacji. Z pewnością zainteresuje Cię także problematyka uprawnień przysługujących świadkowi, na przykład to, w jakich przypadkach można odmówić składania zeznań oraz kiedy świadek może żądać utajnienia swojej tożsamości. Nie można zapominać o obowiązkach ciążących na świadku, które wynikają z kodeksu postępowania karnego.

Tego wszystkiego się dowiesz, czytając niniejszy poradnik.

vacat

1. Kim jest świadek w polskim prawie karnym?

Świadek jest jednym z podstawowych źródeł dowodowych, czyli źródłem informacji o faktach (dowodach) w każdej sprawie karnej. Świadkiem może być każda osoba, która – w ocenie organu prowadzącego postępowanie – może posiadać informacje przydatne dla rozstrzygnięcia sprawy i została wezwana do postępowania w celu złożenia zeznań. Świadkiem może być także osoba, która bez wezwania **sama zgłosi się** do organu procesowego, w celu złożenia zeznań.

Świadcami są przede wszystkim osoby obecne przy zdarzeniu przestępnym lub jego fragmencie, posiadające na jego temat wiedzę. Przy czym brak określonej wiedzy – w pewnych okolicznościach – też może być istotną informacją mającą wpływ na ustalenie stanu faktycznego sprawy. Zeznanie sprowadzające się do zaprzeczenia czemuś, w określonych sytuacjach może okazać się cenne dowodowo (na przykład w odniesieniu do alibi podejrzanego).

Świadkiem w sprawie karnej może być każdy.

Ponieważ nie obowiązuje żadna granica wieku, świadkiem może być osoba małoletnia, także ubezwłasnowolniona, nawet z zaburzeniami psychicznymi (w takich sytuacjach przesłuchanie w charakterze świadka odbędzie się w obecności biegłych oceniających ich wiarygodność i możliwość wykorzystania w dalszym procesie dowodowym).

Mimo szeregu zaawansowanych technicznie możliwości, jakimi dysponują policyjne laboratoria, oraz informatycznych technologii i specjalistycznych instrumentów wykorzystywanych w codziennej służbie – **zeznanie świadka jest i pozostanie dowodem nie do zastąpienia.**

W toku każdego postępowania przygotowawczego Policja ma obowiązek ustalić, w miarę możliwości, **wszystkich** świadków, a następnie odebrać od nich zeznania. Dlatego często wzywa wiele osób, nie wiedząc, czy wszystkie one wniosą do sprawy coś istotnego. Wzywa zatem osobę, wobec której istnieje pewność, że posiada ważne informacje, ale

także osobę, co do której tylko zachodzi uzasadnione przypuszczenie, iż dysponuje taką wiedzą.

Przepisy procedury karnej nakładają na osobę wezwaną w charakterze świadka **obowiązki**, których niewykonanie może skutkować stosowaniem kar porządkowych, a nawet odpowiedzialnością karną. Przepisy te przyznają też świadkowi rozległe **uprawnienia**. Szerzej o prawach i obowiązkach świadka w dalszej części poradnika.

Szczególną kategorią jest **świadek będący jednocześnie pokrzywdzonym**, to znaczy zeznający we własnej sprawie. Jest to osoba, której dobro prawne (zdrowie, życie, mienie, cześć, nietykalność cielesna itd.) zostało bezpośrednio naruszone (to znaczy, gdy sprawca przestępstwa godził w dobro pokrzywdzonego i spowodował jego uszczerbek poprzez kradzież, pobicie, pomówienie itd.) **lub było zagrożone przestępstwem** (to znaczy, gdy sprawcy nie udało się bezpośrednio naruszyć jakiegoś dobra prawnie chronionego, ale usiłował to uczynić, co wiązało się z realnym zagrożeniem tego dobra).

Kwestie omawiane w naszym poradniku dotyczą w jednakowym (niemal) stopniu świadków przestępstw, jak też świadków wykroczeń. W pierwszym przypadku są one normowane przez kodeks postępowania karnego, w drugim – opierają się na kodeksie postępowania w sprawach o wykroczenia. Ustalenie, czy osoba jest świadkiem w sprawie o przestępstwo, czy w sprawie o wykroczenie leży w gestii uprawnionych organów, które zrobią to w zakresie swoich właściwości.

2. Małoletni świadek

Małoletni świadek zawsze będzie traktowany szczególnie.

Jeżeli osoba przesłuchiwana nie ukończyła 15 lat, czynności z jej udziałem powinny być, **w miarę możliwości**, przeprowadzone w obecności przedstawiciela ustawowego lub faktycznego opiekuna, **chyba że dobro postępowania stoi temu na przeszkodzie** (art. 171 § 3 k.p.k.). O ile rodzic (przedstawiciel ustawowy) jest obecny podczas czynności, informacja o tym znajdzie się w protokole z tej czynności.

Jeśli małoletni jest jednocześnie **pokrzywdzonym**, kodeks postępowania karnego zaleca szczególne zasady i ograniczenia. W przypadku **małoletniego pokrzywdzonego przestępstwem przeciwko wolności seksualnej i obyczajności** (zgwałcenie, doprowadzenie do poddania się lub do wykonania innej czynności seksualnej, kazirodztwo, przestępstwa związane z pornografią, przestępstwa związane z prostytutką) **oraz przeciwko rodzinie i opiece** (znęcanie się fizyczne lub psychiczne, porzucenie, uprowadzenie), **który w chwili przesłuchania nie ukończył 15 lat**, zasadą jest **przesłuchanie jednorazowe**. Czynności tej dokonuje sąd na posiedzeniu z udziałem biegłego psychologa – w przesłuchaniu mają prawo wziąć udział prokurator, obrońca oraz pełnomocnik pokrzywdzonego (art. 185a k.p.k.). Podstawowym celem tego uregulowania prawnego jest ochrona małoletnich ofiar przed wtórną wiktymizacją ze strony organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości, wynikającą z wielokrotnych przesłuchań w toku całego postępowania. Celem jest także zapewnienie pokrzywdzonemu jak najkorzystniejszych warunków do swobodnego złożenia zeznań oraz zminimalizowanie stresu wywołanego przesłuchaniem i odtwarzaniem przebiegu przestępstwa, a tym samym – powracaniem do związanych z tym przeżyć.

Można tu przywołać inicjatywę Fundacji „Dzieci Niczyje” polegającą na zorganizowaniu **niebieskich pokoi** – pomieszczeń usytuowanych poza budynkami organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości, służących do przesłuchań dzieci. Lokalizacja ma sprawić, by dziecko czuło się bezpiecznie, a sama czynność przesłuchania odbyła się w przyjaznych warunkach. Niezbędnymi elementami wyposażenia takiego pokoju jest **lustro fenickie** (jednostronnie przejrzyste) oraz sprzęt audiowizualny do rejestracji obrazu i dźwięku z całego przesłuchania. Materiał dowodowy uzyskany z przesłuchania w niebieskim pokoju ma taką samą moc prawną, jak zeznanie przeprowadzone podczas przesłuchania świadka w sądowej sali rozpraw.

Wyjątkiem od zasady jednorazowego przesłuchania jest sytuacja, gdy wyjdą na jaw istotne okoliczności, których wyjaśnienie wymaga ponownego przesłuchania, lub zażąda tego oskarżony, który nie miał obrońcy w czasie pierwszego przesłuchania pokrzywdzonego.

Małoletniego świadka niebędącego pokrzywdzonym, który w chwili przesłuchania nie ukończył 15 lat, można przesłuchiwać w wyżej określonych warunkach **w sprawach o przestępstwa popełnione z użyciem przemocy**

lub groźby bezprawnej lub o przestępstwa seksualne, jeżeli zeznania tego świadka mogą mieć istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy (art. 185b k.p.k.). Nie znajduje to zastosowania, jeżeli małoletni współdziałał w popełnieniu czynu zabronionego, o który toczy się postępowanie karne.

Podczas każdej czynności dowodowej z udziałem małoletniego policjant kieruje się przede wszystkim dobrem dziecka.

3. Sposób wezwania świadka do złożenia zeznań

Wezwania wysyłane są do uczestników postępowania karnego, gdy zachodzi konieczność ich przesłuchania bądź dokonania z ich udziałem innych czynności procesowych.

W wezwaniu należy oznaczyć organ wysyłający wezwanie oraz podać, w jakiej sprawie dana osoba jest wzywana, w jakim charakterze, w jakim miejscu i czasie ma się stawić wezwany oraz czy stawiennictwo jest obowiązkowe; musi się tam również znaleźć pouczenie o skutkach niestawiennictwa (art. 129 § 1 k.p.k.).

Wezwania doręcza się za pokwitowaniem odbioru przez pocztę lub inny uprawniony podmiot zajmujący się doręczaniem korespondencji albo pracownika organu wysyłającego, a w razie niezbędnej konieczności – przez Policję (art. 131 § 1 k.p.k.).

Jeżeli w sprawie ustalono tyłu pokrzywdzonych, że ich indywidualne zawiadomienie o przysługujących im uprawnieniach spowodowałoby poważne utrudnienie w prowadzeniu postępowania, zawiadamia się ich poprzez ogłoszenie w prasie, radiu lub telewizji (art. 131 § 2 k.p.k.).

W przypadku niecierpiącym zwłoki można wzywać lub zawiadamiać osoby telefonicznie albo w inny sposób stosownie do okoliczności (art. 137 k.p.k.).

4. Prawa świadka

Świadek w polskim procesie karnym cieszy się rozległymi uprawnieniami.

Świadka, który nie może się stawić na wezwanie z powodu **choroby, kalectwa** lub innej nie dającej się pokonać przeszkody, można przesłuchać w miejscu jego pobytu (art. 177 § 2 k.p.k.).

Kodeks postępowania karnego w art. 171 normuje tryb przesłuchiwania oraz przesłanki ważności uzyskanych w ten sposób zeznań świadków. Zgodnie z tym artykułem osobie przesłuchiwanej należy umożliwić swobodę wypowiedzi, a więc taki stan, w którym przesłuchiwany zachowuje pełną możliwość formułowania swego oświadczenia dowodowego zgodnie ze swą wolą. **Zeznania złożone w warunkach wyłączających tę swobodę nie mogą stanowić dowodu**, zostaną pominięte przez organ procesowy przy ustalaniu okoliczności faktycznych sprawy (§ 7). Wyłączeniem swobody wypowiedzi świadka jest w szczególności: zadawanie pytań sugerujących odpowiedź (§ 4), stosowanie wobec osoby przesłuchiwanej przymusu lub groźby bezprawnej (§ 5 ust. 1), stosowanie wobec osoby przesłuchiwanej hipnozy, środków chemicznych lub technicznych wpływających na jej procesy psychiczne albo mających na celu kontrolę nieświadomych reakcji jej organizmu (§ 5 ust. 2). A ponieważ zgodnie z art. 174 k.p.k. dowodu z zeznań świadka nie wolno zastępować treścią pism, zapisków lub notatek urzędowych – zeznania świadka mają walor tylko wówczas, gdy zostały utrwalone w formie protokołu, którego niczym nie można zastąpić.

Podczas swobodnej wypowiedzi świadka niedopuszczalne jest, by przesłuchujący: przerywał tok wypowiedzi świadka (chyba że wypowiedź ta w szerokim zakresie wykracza poza granice określone celem przesłuchania), okazywał zniecierpliwienie, ponaglał w celu przyspieszenia relacji, rozpraszał świadka, prowadził rozmowy z innymi osobami, pouczał lub oceniał świadka, przedstawiał własny punkt widzenia lub własną ocenę zdarzeń.

Przepisy przewidują możliwość skorzystania przez osobę wezwaną do złożenia zeznań z **prawa do odmowy składania zeznań**. Prawo takie

przysługuje osobom najbliższym dla podejrzanego (art. 182 § 1 i 2 k.p.k.). Prawo odmowy zeznań trwa mimo ustania małżeństwa lub przysposobienia (art. 182 § 2 k.p.k.). To prawo przysługuje świadkowi tylko w takim zakresie, w jakim zeznania miałyby dotyczyć tego podejrzanego.

Prawo odmowy zeznań przysługuje także świadkowi, który w innej toczącej się sprawie jest oskarżony o współudział w przestępstwie objętym postępowaniem (art. 182 § 3 k.p.k.).

Można zwolnić od złożenia zeznania lub odpowiedzi na pytania osobę pozostającą z oskarżonym w szczególnie **bliskim stosunku osobistym**, jeżeli osoba taka wniosła o zwolnienie (art. 185 k.p.k.).

Osoba uprawniona do odmowy złożenia zeznań albo zwolniona na podstawie art. 185 k.p.k. może oświadczyć, że chce z tego prawa skorzystać – nie później, niż przed rozpoczęciem pierwszego zeznania w postępowaniu sądowym. Poprzednio złożone zeznanie tej osoby nie może wówczas służyć za dowód ani być odtworzone (art. 186 § 1 k.p.k.).

Świadek może bez podania przyczyny **uchylić się od odpowiedzi na pytanie**, jeżeli w ten sposób mógłby narazić siebie lub osobę najbliższą na odpowiedzialność za przestępstwo lub przestępstwo skarbowe (art. 183 § 1 k.p.k.).

Osobę najbliższą definiuje przepis art. 115 § 11 k.k. Zgodnie z nim do kręgu osób najbliższych zaliczamy:

- **małżonków,**
- **wstępnych (rodziców, dziadków, pradiadków itd.),**
- **zstępnych (dzieci, wnuki, prawnuki itd.),**
- **rodzeństwo (w tym także przyrodnie),**
- **powinowatych w tej samej linii lub stopniu (ojczym, macocha, zięć, synowa, pasierb, pasierbica),**
- **osoby pozostające w stosunku przysposobienia oraz ich małżonkowie (dzieci adoptowane, rodzice adopcyjni),**
- **osoby pozostające we wspólnym pożyciu (konkubent, konkubina).**

Jeżeli zachodzi uzasadniona obawa użycia przemocy lub groźby bezprawnej wobec świadka lub osoby najbliższej w związku z jego czynnościami, **może on zastrzec dane dotyczące miejsca zamieszkania do wyłącznej wiadomości prokuratora lub sądu**. Pisma procesowe doręcza się wówczas do instytucji, w której świadek jest zatrudniony, lub na inny wskazany przez niego adres (art. 191 § 3 k.p.k.). Raz zgłoszone zastrzeżenie rozciąga się na wszystkie późniejsze czynności dokonywane z udziałem tego świadka w tym postępowaniu.

Dla celów dowodowych każdego świadka można poddać oględzinom ciała i badaniu lekarskiemu lub psychologicznemu – **jedynie za jego zgodą** (art. 192 § 4 k.p.k.). **Obowiązek** poddania się takim oględzinom i badaniu istnieje tylko dla świadka, który jednocześnie jest pokrzywdzonym, a karalność czynu zależy od stanu jego zdrowia (przy czym w żadnym wypadku nie może to być zabieg chirurgiczny lub obserwacja w zakładzie leczniczym – art. 192 § 1 k.p.k.). Nie jest wymagana zgoda świadka na pewien ściśle określony zakres czynności wynikających z art. 192a § 1 k.p.k. Do czynności tych należy: pobranie odcisków daktyloskopijnych, wymazu ze śluzówki policzków, włosów, śliny, prób pisma, zapachu, wykonanie fotografii lub dokonanie utrwalenia głosu – w celu ograniczenia kręgu osób podejrzanych lub ustalenia wartości dowodowej ujawnionych śladów. Świadek nie może sprzeciwić się przesłuchaniu go z udziałem biegłego psychologa lub biegłego lekarza, jeżeli istnieje wątpliwość co do jego stanu psychicznego, stanu rozwoju umysłowego, zdolności postrzegania lub odtwarzania przez niego postrzeżeń (art. 192 § 2 k.p.k.).

Polska procedura karna przewiduje tzw. zakazy dowodowe, wymieniając **osoby**, których **nie wolno przesłuchiwać na temat niektórych okoliczności**. Zgodnie z kodeksem postępowania karnego nie wolno przesłuchiwać między innymi:

- **obrońcy** co do faktów, o których dowiedział się udzielając porady prawnej lub prowadząc sprawę oraz **duchownego** co do faktów, o których dowiedział się przy spowiedzi (art. 178 ust. 1 i 2 k.p.k.). Zakaz ten obowiązuje nawet w razie wyrażenia przez te osoby zgody na przesłuchanie. Osoby te mają obowiązek stawienia się na wezwanie i mogą być przesłuchiwane w charakterze świadków na okoliczności, których zakaz dowodowy nie dotyczy;

- osób obowiązanych do zachowania tajemnicy **w zakresie ochrony zdrowia psychicznego**, na okoliczność wypowiedzi osoby, wobec której podjęto czynności wynikające z ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz. U. z 1994 r. Nr 111, poz. 535 z późn. zm.), co do popełnienia przez nią czynu zabronionego pod groźbą kary (art. 52 ust. 1 cytowanej ustawy);
- **lekarza udzielającego pomocy medycznej oskarżonemu**, na okoliczność złożonego przez oskarżonego oświadczenia dotyczącego zarzucanego mu czynu (art. 199 k.p.k.), przy czym zakaz dowodowy obejmuje także inne osoby personelu medycznego towarzyszące lekarzowi, nie obejmuje zaś osób postronnych;
- **osób obowiązanych do zachowania tajemnicy państwowej**, na okoliczności objęte tą tajemnicą – bez uzyskania zwolnienia ich z obowiązku zachowania tajemnicy przez uprawniony organ przełożony (art. 179 k.p.k.);
- **osób obowiązanych do zachowania tajemnicy służbowej lub tajemnicy związanej z wykonywaniem zawodu lub funkcji** na okoliczności, na które rozciąga się ten obowiązek – chyba że sąd lub prokurator zwolni te osoby od obowiązku zachowania tajemnicy (art. 180 § 1 k.p.k.);
- osób obowiązanych do zachowania **tajemnicy notarialnej, adwokackiej, radcy prawnego, lekarskiej lub dziennikarskiej**, na okoliczności objęte tą tajemnicą – bez uzyskania zwolnienia ich z obowiązku zachowania tajemnicy przez sąd i tylko wówczas, gdy jest to niezbędne dla dobra wymiaru sprawiedliwości, a okoliczność nie może być ustalona na podstawie innego dowodu (art. 180 § 2 k.p.k.). Zwolnienie dziennikarza od obowiązku zachowania tajemnicy nie może dotyczyć danych umożliwiających identyfikację autora materiału prasowego, listu do redakcji lub innego materiału o tym charakterze, jak również identyfikację osób udzielających informacji opublikowanych lub przekazanych do opublikowania, jeżeli osoby te zastrzegły nieujawnianie powyższych danych (art. 180 § 3 k.p.k.);
- **osób korzystających z immunitetu dyplomatycznego** bez wyrażenia przez te osoby zgody na przesłuchanie ich w charakterze świadka (art. 581 k.p.k.).

W przypadku **przesłuchania świadka będącego jednocześnie pokrzywdzonym**, zwłaszcza przestępstwami przeciwko życiu i zdrowiu, wolności seksualnej i obyczajności oraz rodzinie i opiece, policjanci kierują się pewnymi szczególnymi zasadami. Jest to reguła dotycząca starannego dobierania czasu i miejsca przesłuchania pokrzywdzonego w sposób nie narażający go na kontakt z osobą podejrzaną lub z podejrzanym (jeżeli nie jest to uzasadnione celami postępowania), a w sytuacji przestępstw seksualnych zasada, iż przesłuchania powinien – w miarę możliwości – dokonać odpowiednio przeszkolony policjant tej samej płci.

Efektom dostosowywania polskiego prawa do przepisów unijnych jest ustawa z dnia 7 lipca 2005 r. o państwowej kompensacie przysługującej ofiarom niektórych przestępstw umyślnych (Dz. U. z 2005 r. Nr 169, poz. 1415), która weszła w życie z dniem 21 września 2005 r. Daje ona **możliwość ubiegania się o kompensatę ofiarom, które w wyniku przestępstwa umyślnego popełnionego z użyciem przemocy doznały naruszenia czynności narządu ciała lub rozstroju zdrowia** określonych w art. 156 § 1 k.k. i art. 157 § 1 k.k. **oraz osobom najbliższym dla ofiar, które poniosły śmierć na skutek takiego przestępstwa.** Z wnioskiem o świadczenie uprawnieni mogą występować w terminie do dwóch lat od dnia popełnienia przestępstwa. Przyznana kwota świadczenia pieniężnego służy pokryciu: utraconych zarobków lub innych środków utrzymania, kosztów leczenia lub kosztów pogrzebu. Wzór formularza wniosku o przyznanie kompensaty, stanowiący załącznik do rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości, jest powszechnie dostępny w Internecie.

Pokrzywdzony ma też prawo do **postępowania mediacyjnego** już na etapie postępowania przygotowawczego, co reguluje rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 czerwca 2003 r. w sprawie postępowania mediacyjnego w sprawach karnych (Dz. U. z 2003 r. Nr 108, poz. 1020) oraz rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 maja 2001 r. w sprawie postępowania mediacyjnego w sprawach nieletnich (Dz. U. z 2001 r. Nr 56, poz. 591 z późn. zm.). **Mediatora nie można przesłuchiwać w charakterze świadka**, w szczególności na okoliczności ustaleń faktycznych i zbierania dowodów.

Bezpośrednio po zakończeniu przesłuchania, prowadzący czynność poucza świadka o możliwości żądania **zwrotu należności związanych ze**

stawiennictwem (w razie niezłożenia takiego żądania w tym samym dniu – świadek traci prawo do zwrotu należności). To uprawnienie świadka wynika z przepisów dekretu z dnia 26 października 1950 r. o należnościach świadków, biegłych i stron w postępowaniu sądowym (Dz. U. z 1950 r. Nr 49, poz. 445 z późn. zm.). Prawo do żądania tych należności służy osobie wezwanej w charakterze świadka, jeżeli się stawiła – nawet, jeżeli nie została przesłuchana.

Należnością świadka związaną ze stawiennictwem jest: odszkodowanie za zarobek utracony z powodu stawiennictwa na wezwanie sądu, zwrot kosztów podróży od miejsca zamieszkania do miejsca wykonywania czynności i z powrotem (jeżeli świadek mieszka w miejscowości oddalonej ponad 10 km od miejsca wykonywania czynności urzędowej, do której został wezwany) oraz tzw. strawne – jeżeli pobyt w miejscu przesłuchania i podróże w obie strony łącznie trwały ponad 12 godzin.

Za koszty podróży uznaje się koszty przejazdu środkiem transportu masowego (koleją, autobusem itp.) w klasie najniższej, w braku zaś takiego środka – koszty przejazdu najtańszym z dostępnych środków lokomocji.

Stawki tych należności określa rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 4 lipca 1990 r. w sprawie wysokości należności świadków i stron w postępowaniu sądowym (Dz. U. z 1990 r. Nr 48, poz. 284 z późn. zm.).

Górna granica należności za utracony dzienny zarobek jest ustalana w wysokości 4,6% kwoty bazowej dla osób, o których mowa w art. 5 pkt 1 lit. a) ustawy z dnia 23 grudnia 1999 r. o kształtowaniu wynagrodzeń w państwowej sferze budżetowej oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz. U. z 1999 r. Nr 110, poz. 1255 z późn. zm.). Wysokość kwoty bazowej – ustaloną według odrębnych zasad – określa ustawa budżetowa.

Określone w dekreście strawne (dieta) ustala się według przepisów w sprawie diet i innych należności z tytułu podróży służbowych na obszarze kraju.

5. Obowiązki świadka. Odpowiedzialność świadka związana ze składaniem zeznań

Na każdym świadku w sprawie karnej ciąży trzy podstawowe obowiązki:

- obowiązek stawiennictwa na wezwanie,
- obowiązek złożenia zeznań,
- obowiązek zeznawania prawdy.

Po pierwsze zatem istnieje **obowiązek stawiennictwa na wezwanie** i pozostawania do dyspozycji organu procesowego do czasu zakończenia czynności, bowiem każda osoba wezwana w charakterze świadka ma obowiązek stawić się w miejscu i godzinie wskazanej w wezwaniu i złożyć zeznania (art. 177 § 1 k.p.k.).

Na świadka, który bez należytego usprawiedliwienia nie stawił się na wezwanie organu prowadzącego postępowanie, albo bez zezwolenia tego organu wydalil się z miejsca czynności przed jej zakończeniem, można nałożyć karę pieniężną w wysokości **do 10 000 złotych** (art. 285 § 1 k.p.k.). Ponadto w takiej sytuacji prokurator może zarządzić zatrzymanie i przymusowe doprowadzenie świadka (art. 285 § 2 k.p.k.).

Niestawiennictwo świadków (i innych uczestników postępowania karnego) z powodu choroby uznaje się za usprawiedliwione tylko wówczas, jeżeli spełnione zostały wymogi rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 czerwca 2003 r. w sprawie warunków i trybu usprawiedliwiania niestawiennictwa oskarżonych, świadków i innych uczestników postępowania karnego z powodu choroby oraz sposobu wyznaczania lekarzy uprawnionych do wystawiania zaświadczeń potwierdzających niemożność stawienia się na wezwanie lub zawiadomienie organu prowadzącego postępowanie (Dz. U. z 2003 r. Nr 110, poz. 1049). W siedzibach komend, komisariatów i posterunków Policji powinien być wywieszony aktualny wykaz lekarzy z terenu województwa, uprawnionych do wydawania zaświadczeń potwierdzających niemożność stawienia się na wezwanie (wraz z informacją o innych

możliwościach uzyskania zaświadczenia, o którym mowa w cytowanym rozporządzeniu).

Organ prowadzący postępowanie karne usprawiedliwia niestawiennictwo uczestników postępowania z powodu choroby, po przedłożeniu przez nich zaświadczenia potwierdzającego niemożność stawiennictwa, wystawionego przez:

- 1) lekarza publicznego lub niepublicznego zakładu opieki zdrowotnej figurującego we wspomnianym wykazie;
- 2) ordynatora oddziału szpitala, w którym uczestnik postępowania przebywa na leczeniu;
- 3) lekarza udzielającego świadczeń zdrowotnych w zakładzie opiekuńczo-leczniczym, zakładzie pielęgnacyjno-opiekuńczym, sanatorium, prewentorium, innym zakładzie opieki zdrowotnej przeznaczonym dla osób, których stan zdrowia wymaga udzielania całodobowych lub całodziennych świadczeń zdrowotnych w odpowiednim stałym pomieszczeniu, w którym uczestnik postępowania przebywa na leczeniu.

Po drugie, każda osoba wezwana w charakterze świadka **ma obowiązek złożyć zeznania** (art. 177 § 1 k.p.k.).

Obowiązkiem zeznawania objęte są zarówno posiadane przez świadka informacje dowodowe mające znaczenie dla sprawy, jak i dane dotyczące jego tożsamości. Jeżeli świadek bezpodstawnie uchyla się od złożenia zeznania, mimo pouczenia o istnieniu takiego obowiązku, mogą być stosowane wobec niego kary porządkowe w postaci kary pieniężnej do 10 000 zł (art. 287 § 1 k.p.k.). W razie uporczywego uchylania się od złożenia zeznania, można zastosować (niezależnie od kary pieniężnej) aresztowanie na czas nie przekraczający 30 dni (art. 287 § 2 k.p.k.).

Procedura karna przewiduje sytuacje, kiedy organom procesowym nie wolno wzywać i przesłuchiwać w charakterze świadków określonych kategorii osób w zakresie określonych faktów, lub też przyznaje świadkowi prawo do podjęcia decyzji, czy chce składać w sprawie zeznania lub odpowiadać na poszczególne pytania. Tę problematykę omówiliśmy w części dotyczącej uprawnień świadka (są to sytuacje ściśle unormowane procedurą).

Po trzecie **świadek jest obowiązany zeznawać prawdę i nie zatajać prawdy**. Gdy świadek **umyślnie** nie realizuje tego obowiązku podlega

odpowiedzialności karnej za popełnienie przestępstwa z art. 233 § 1 k.k. (przestępstwo to jest zagrożone karą pozbawienia wolności do lat 3).

Należy podkreślić, że ewentualne nieścisłości w zeznaniach świadka, nie będące efektem **świadomego dążenia** do przedstawienia faktów niezgodnie z prawdą, nie stanowią czynu zabronionego.

O obowiązku zeznawania prawdy i niezatajania prawdy świadek jest uprzedzany przed rozpoczęciem każdego przesłuchania; w postępowaniu przygotowawczym świadek podpisuje oświadczenie, że został o tym uprzedzony (art. 190 k.p.k.).

W stosunku do **przesłuchiwanym małoletnich** kwestia odpowiedzialności przedstawia się następująco:

- dzieci poniżej 13 roku życia informuje się po prostu, że w rozmowie z policjantem należy mówić prawdę;
- dzieci w przedziale wiekowym od 13 do 17 lat uprzedza się o treści przywołanego artykułu kodeksu karnego oraz o możliwości zastosowania wobec nich środków przewidzianych w przepisach o postępowaniu w sprawach nieletnich, w przypadku świadomego naruszenia tych artykułów (popełnienia tym samym czynu karalnego);
- dziecko mające ukończone 17 lat jest traktowane jak osoba dorosła.

Istnieją też inne obowiązki świadka.

Świadek, który jednocześnie jest pokrzywdzonym, a karalność czynu zależy od stanu jego zdrowia, **ma obowiązek** poddania się oględzinom ciała i badaniu lekarskiemu (przy czym w żadnym wypadku nie może to być zabieg chirurgiczny lub obserwacja w zakładzie leczniczym – art. 192 § 1 k.p.k.). Przez uzależnienie karalności czynu od stanu zdrowia pokrzywdzonego należy rozumieć zarówno potrzebę ustalenia, czy czyn w ogóle miał miejsce (na przykład, czy pokrzywdzony zawiadamiający o brutalnym pobiciu ma w ogóle jakieś obrażenia), jak i potrzebę ustalenia elementów stanowiących znamiona określonego przestępstwa (na przykład, jaki był rodzaj, zakres i mechanizm powstania obrażeń ciała pokrzywdzonego). Świadka nie będącego pokrzywdzonym można – dla celów dowodowych – poddać oględzinom ciała i badaniu lekarskiemu lub psychologicznemu **wyłącznie za jego zgodą**.

Nie jest wymagana zgoda świadka na pewien ściśle określony zakres czynności wynikających z art. 192a § 1 k.p.k. Do czynności tych należy: pobranie odcisków daktyloskopijnych, wymazu ze śluzówki

policzków, włosów, śliny, prób pisma, zapachu, wykonanie fotografii lub dokonanie utrwalenia głosu – w celu ograniczenia kręgu osób podejrzanych lub ustalenia wartości dowodowej ujawnionych śladów.

Świadek, niekoniecznie będący pokrzywdzonym, nie może sprzeciwić się przesłuchaniu go z udziałem biegłego psychologa lub biegłego lekarza, **jeżeli istnieje wątpliwość** co do jego stanu psychicznego, stanu rozwoju umysłowego, zdolności postrzegania lub odtwarzania przez niego postrzeżeń (art. 192 § 2 k.p.k.). Chodzi tu o pewne sytuacje wyjątkowe: przesłuchanie świadka z udziałem biegłego psychiatry lub biegłego psychologa ma miejsce wówczas, gdy zeznania świadka mają istotne znaczenie dla sprawy i nie można z nich zrezygnować, a istnieją dane wskazujące na możliwość odchylenia od normy psychicznej i możliwość ich wpływu na wiarygodność zeznania (na przykład osoby niepoczytalne nie są wyłączone z grona świadków, bowiem niemożność rozpoznania znaczenia czynu w określonych jego sferach nie musi oznaczać niemożności zapamiętywania czynu i przedstawienia jego opisu).

Przewidziana w tym przepisie możliwość zastosowania określonego w nim trybu przesłuchania przekształca się w obowiązek organu procesowego jego zastosowania, **jeżeli istnieje pewność**, że świadek cierpi na poważne schorzenia, a zeznania tego świadka są istotne dla dokonania ustaleń. Przesłuchanie z udziałem biegłego lekarza lub biegłego psychologa może zarządzić wyłącznie sąd lub prokurator; uprawnienie to nie przysługuje innym organom procesowym.

Obowiązek ten nie dotyczy osób, które skorzystały z prawa do odmowy zeznań lub zostały od nich zwolnione.

Świadka będącego jednocześnie pokrzywdzonym, **przebywającego za granicą** dotyczy **obowiązek wskazania adresata dla doręczeń w kraju**. Jeżeli tego nie uczyni, korespondencja skierowana do niego będzie wysyłana na ostatnio znany adres w kraju albo – jeżeli i tego adresu nie ma – załączana do akt sprawy i uważana za doręczoną (art. 138 k.p.k.). Podobnie, jeżeli strona, nie podając nowego adresu, zmieni miejsce zamieszkania lub nie przebywa pod wskazanym przez siebie adresem – pismo wysłane pod ten adres uważa się za doręczone (art. 139 § 1 k.p.k.).

Należy w tym miejscu wspomnieć o pewnej sytuacji szczególnej. Chodzi o takie przypadki, gdy ktoś dysponuje informacjami zaświadczającymi o cudzej niewinności. Osoba taka ma obowiązek – nawet bez

wezwania – ujawnić posiadaną wiedzę, gdyż **zatajenie dowodów niewinności osoby podejrzanej o popełnienie przestępstwa też jest przestępstwem** (zgodnie z treścią art. 236 k.k.). **Nie podlega karze, kto zataja dowody niewinności z obawy przed odpowiedzialnością karną grożącą jemu samemu lub jego najbliższym.**

6. Jak odbywa się przesłuchanie świadka?

Przesłuchanie świadka jest rozmową, która musi zostać utrwalona w formie protokołu z tej czynności. Wymaga osobistego i bezpośredniego kontaktu świadka z przesłuchującym.

Należy wyraźnie powiedzieć, że przekazanie informacji pocztą elektroniczną, faksem, telefonicznie itp. – nie jest złożeniem zeznania (przez telefon można umówić się na przesłuchanie, uzgadniając na przykład termin dogodny dla obu stron, lecz nie można przez telefon złożyć zeznań).

Każde przesłuchanie powinno się odbyć w miejscu i czasie wskazanym w wezwaniu, bez narażania wezwanego na zbędne oczekiwanie.

Przesłuchanie powinien (w miarę możliwości) przeprowadzać policjant prowadzący postępowanie. Przed przesłuchaniem policjant obowiązany jest poinformować osobę przesłuchiwaną o celu przesłuchania.

Protokół przesłuchania świadka zawiera oznaczenie czynności, której dotyczy, jej czasu i miejsca oraz osób w niej uczestniczących, przebieg czynności oraz oświadczenia i wnioski uczestników, wydane w toku czynności postanowienia i zarządzenia oraz stwierdzenie innych okoliczności dotyczących przebiegu czynności (art. 148 § 1 k.p.k.). Zeznania, oświadczenia i wnioski oraz stwierdzenia określonych okoliczności zamieszcza się w protokole z możliwą dokładnością (art. 148 § 2 k.p.k.).

Przed rozpoczęciem przesłuchania świadek jest uprzedzony o odpowiedzialności karnej za zeznanie nieprawdy lub zatajenie prawdy;

w postępowaniu przygotowawczym świadek podpisuje oświadczenie, że został uprzedzony o tej odpowiedzialności (art. 190 k.p.k.). Pouczenie świadka o przysługujących mu prawach jest konieczne przed **każdym** kolejnym przesłuchaniem.

Przesłuchanie rozpoczyna się od zapytania świadka o imię, nazwisko, wiek, zajęcie, miejsce zamieszkania, karalność za fałszywe zeznanie lub oskarżenie oraz stosunek do stron (art. 191 § 1 k.p.k.). Policjant sprawdza dane osobowe osoby przesłuchiwanej na podstawie dokumentu stwierdzającego tożsamość: dowodu osobistego, paszportu lub zagranicznego dokumentu tożsamości, czyniąc o tym adnotację w protokole przesłuchania; brak dokumentu tożsamości również zostanie odnotowany.

Następnie świadek jest uprzedzany o prawie do odmowy składania zeznań i prawie do odmowy odpowiedzi na poszczególne pytania (wynikającym z treści art. 182 k.p.k., art. 183 k.p.k. oraz art. 185 k.p.k.), **jeżeli ujawnią się okoliczności objęte tymi przepisami** (art. 191 § 2 k.p.k.).

Jeżeli zachodzi uzasadniona obawa użycia przemocy lub groźby bezprawnej wobec świadka lub osoby najbliższej w związku z jego czynnościami, może on zastrzec dane dotyczące miejsca zamieszkania do wyłącznej wiadomości prokuratora lub sądu. Pisma procesowe doręcza się wówczas do instytucji, w której świadek jest zatrudniony, lub na inny wskazany przez niego adres (art. 191 § 3 k.p.k.).

W toku przesłuchania świadek ma zapewnioną swobodę wypowiedzi, lecz po niej następuje – zazwyczaj – faza zadawania pytań i odpowiedzi świadka na poszczególne pytania. Rolą przesłuchującego jest bowiem uzyskanie spójnego zeznania z przebiegu zdarzenia oraz uzyskanie dokładnej informacji dotyczącej czasu, miejsca i okoliczności zdarzenia, wyglądu sprawców, ich cech charakterystycznych i zachowania, osób pokrzywdzonych, innych świadków, opisu utraconych przedmiotów itp. Pytania zadawane przez przesłuchującego mogą być protokolowane, zwłaszcza gdy dotyczą kwestii kluczowych dla wyjaśnienia okoliczności zdarzenia będącego przedmiotem postępowania.

W protokole przesłuchania świadka przyjmuje się jako formę gramatyczną relacji przesłuchiwanego – pierwszą osobę czasu przeszłego i zamieszcza się (możliwie dokładnie) charakterystyczne określenia lub zwroty użyte przez osobę przesłuchiwaną oraz wzmianki dotyczące szczególnego zachowania się tej osoby (zgodnie z zasadą określoną w § 124 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 27 sierpnia 2007 r. – Regulamin wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury (Dz. U. z 2007 r. Nr 169, poz. 1189).

Świadek powinien mieć świadomość, że przesłuchujący zamieści w protokole charakterystyczne – użyte przez niego – określenia lub zwroty, może zawrzeć w protokole adnotację o zachowaniu się świadka w trakcie czynności przesłuchania, będzie również oceniał szczerść i wiarygodność jego relacji, próbując zidentyfikować wypowiedzi nieszczere.

Każdą stronę protokołu przesłuchania świadka, niezwłocznie po zakończeniu czynności, podpisują wszystkie osoby biorące udział w czynności. Puste miejsca w protokole z czynności przesłuchujący zakreśli w sposób uniemożliwiający ich późniejsze wypełnienie. Niedopuszczalne jest wymazywanie, zamazywanie lub w inny sposób czynienie nieczytelnym pierwotnego zapisu w protokole. Tekst błędny będzie przekreślony, skreślenia oraz poprawki i uzupełnienia poczynione w protokole – zostaną omówione (opisane) na końcu protokołu (art. 151 § 1 k.p.k.).

Jeżeli podczas przesłuchania policjant poweźmie wątpliwości co do stanu psychicznego świadka, jego stanu rozwoju umysłowego, zdolności postrzegania lub odtwarzania przez niego postrzeżeń – przerwie przesłuchanie świadka i zwróci się do prokuratora z wnioskiem o zarządzenie przesłuchania go przy udziale biegłego lekarza lub psychologa.

Policjant odstępuje od przesłuchania świadka lub przerywa czynność, gdy w wyniku obserwacji zachowania świadka i sposobu jego wypowiedzi poweźmie podejrzenie, iż jest on po spożyciu alkoholu, pod wpływem środka odurzającego lub substancji psychotropowej, albo innego podobnie działającego środka.

W przypadku, kiedy zachodzi potrzeba przesłuchania świadka niewładającego językiem polskim, protokół z tej czynności sporządza się z udziałem tłumacza, a jeżeli jest to osoba głuchoniema – z udziałem biegłego daktylologa (art. 204 k.p.k.).

Władanie językiem oznacza taką jego znajomość, która pozwala na swobodne komunikowanie się. Nie chodzi tu zatem o znajomość bierną, polegającą na rozumieniu komunikatów, ale o znajomość czynną, rozumianą jako czynne posługiwanie się językiem polskim. Warunkiem uzasadniającym potrzebę wezwania tłumacza jest stwierdzenie, że osoba przesłuchiwana bądź nie rozumie w stopniu dostatecznym zadawanych jej pytań, bądź z powodu słabej znajomości języka polskiego nie może sformułować myśli odtwarzającej przebieg zdarzeń stanowiących przedmiot przesłuchania.

Możliwe jest wykorzystanie środków technicznych przy czynności przesłuchania świadka. Jeżeli względy techniczne nie stoją na przeszkodzie, przebieg czynności protokolowanych może być utrwalony za pomocą urządzenia rejestrującego obraz lub dźwięk, o czym należy przed uruchomieniem urządzenia uprzedzić osoby uczestniczące w czynności (art. 147 k.p.k.).

Polska procedura karna przewiduje też możliwość przesłuchiwania świadków przebywających za granicą. Odbywa się to w drodze pomocy prawnej realizowanej za pośrednictwem zagranicznych policji, prokuratur i sądów.

Przesłuchanie powinno być jednorazowe, chyba że ujawnione zostaną nowe okoliczności uzasadniające kolejne przesłuchanie tej samej osoby.

7. Czym jest okazanie i konfrontacja z udziałem świadka?

Na odrębne omówienie zasługują dwie ważne czynności procesowe z udziałem świadka, stanowiące szczególną formę składania zeznań: **konfrontacja** oraz **okazanie**.

Zgodnie z kodeksem postępowania karnego, jeżeli pomiędzy zeznaniami świadków lub między zeznaniem świadka a wyjaśnieniami podejrzanego istnieją istotne sprzeczności, **osoby przesłuchiwane mogą być konfrontowane** w celu wyjaśnienia tych sprzeczności (art. 172 k.p.k.).

Konfrontacja polega na bezpośrednim i jednoczesnym przesłuchaniu dwóch osób, których zeznania lub wyjaśnienia złożone wcześniej są ze sobą sprzeczne co do istotnych faktów, gdy może to się przyczynić do ustalenia stanu faktycznego. W przypadkach przestępstw szczególnie dolegliwych dla pokrzywdzonego, konfrontacja pokrzywdzonego z podejrzanym jest ograniczona do sytuacji wyjątkowych. Jeżeli podczas konfrontacji świadek zmieni swoje poprzednie zeznanie, będzie musiał wyjaśnić przyczyny tej zmiany. Zasadą jest, iż w toku konfrontacji **nie może dojść do nawiązania bezpośredniej rozmowy między konfrontowanymi osobami**.

Przeprowadzenie konfrontacji obliuguje prowadzącego czynność do uprzedniego, starannego przygotowania się poprzez: analizę protokołów przesłuchań konfrontowanych osób, określenie zagadnień mających być przedmiotem konfrontacji, właściwy ze względu na okoliczności sprawy dobór miejsca i czasu konfrontacji, określenie kolejności wypowiedzi osób konfrontowanych itp. Z konfrontacji sporządza się protokół.

Natomiast czynność **okazania** polega na tym, że **osobie przesłuchiwanej można okazać inną osobę, jej wizerunek lub rzecz – w celu jej rozpoznania**; okazanie powinno być przeprowadzone tak, aby wyłączyć sugestię (art. 173 k.p.k.).

W zależności od założeń taktycznych postępowania i od warunków, jakie można zapewnić, okazanie następuje **bezpośrednio** (poprzez przedstawienie rozpoznającemu naocznie określonej osoby lub rzeczy) lub **pośrednio** (poprzez przedstawienie utrwalonego na nośniku wizerunku

w postaci obrazu, fotografii lub głosu, a także rysunku, rekonstrukcji albo modelu).

Świadek może złożyć wniosek, aby czynność okazania, w trakcie której są mu okazywane inne osoby w celu rozpoznania, przeprowadzona została **w sposób wykluczający możliwość rozpoznania** osoby świadka przez osobę rozpoznawaną (art. 173 § 2 k.p.k.). Wówczas mogą być użyte w szczególności: sprzęt elektroniczny, wizjer, lustro obserwacyjne lub inny środek pozwalający na dokonanie okazania w sposób wykluczający ujawnienie osobom nieuprawnionym tożsamości osoby przesłuchiwanej. Z okazania sporządza się protokół.

Czynność okazania jest regulowana przepisami rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 2 czerwca 2003 r. w sprawie warunków technicznych przeprowadzenia okazania (Dz. U. z 2003 r. Nr 104, poz. 981).

Świadek może zostać poproszony o udział w czynności zwanej **eksperymentem procesowym** (art. 211 k.p.k.) – przeprowadzanej w celu: sprawdzenia, czy przestępstwo mogło być popełnione w określonych warunkach, sprawdzenia, czy określona osoba mogła w danych warunkach popełnić przestępstwo, ustalenia, czy przestępstwo mogło być popełnione w określony sposób, ustalenia możliwości wystąpienia określonych skutków przestępstwa w rezultacie działania sprawcy, ujawnienia dowodów przestępstwa, sprawdzenia prawdziwości zeznań lub wyjaśnień, wyjaśnienia sprzeczności w zeznaniach lub wyjaśnieniach itp.

Z udziałem świadka można też przeprowadzić **wizję lokalną**, wykorzystując złożone przez niego zeznania, w celu: potwierdzenia popełnienia przestępstwa w określonym miejscu lub w określony sposób, upewnienia się, czy opis miejsca, przedstawiony przez składającego wyjaśnienia lub zeznania, jest zgodny z rzeczywistością, odszukania narzędzi oraz przedmiotów pochodzących z przestępstwa itp. Wszystkie te czynności wymagają spisania protokołu.

Uczestnictwo świadka w okazaniu, konfrontacji, eksperymencie procesowym czy też w wizji lokalnej to szczególne formy składania zeznań. Znajdują tu zatem zastosowanie wszystkie prawa i obowiązki świadka, o których pisaliśmy wcześniej.

8. Świadek *incognito* (świadek anonimowy)

Polskie prawo zna i wykorzystuje instytucję świadka anonimowego zwanego też świadkiem *incognito* (art. 184 k.p.k.), stosowaną w sytuacji, **gdy zachodzi uzasadniona obawa niebezpieczeństwa dla życia, zdrowia, wolności albo mienia w znacznych rozmiarach świadka lub osoby dla niego najbliższej**. Wówczas sąd, a w postępowaniu przygotowawczym prokurator, może wydać **postanowienie o zachowaniu w tajemnicy okoliczności umożliwiających ujawnienie tożsamości świadka**, w tym danych osobowych – o ile nie mają one znaczenia dla rozstrzygnięcia w sprawie. Postępowanie w tym zakresie toczy się bez udziału stron i objęte jest tajemnicą państwową (§ 1). W razie wydania takiego postanowienia, tożsamość świadka pozostaje do wyłącznej wiadomości sądu i prokuratora, a gdy zachodzi konieczność – również funkcjonariusza Policji prowadzącego postępowanie. Protokół przesłuchania świadka wolno udostępnić oskarżonemu lub obrońcy tylko w sposób uniemożliwiający ujawnienie wskazanych okoliczności (§ 2).

Świadka anonimowego przesłuchuje prokurator, a także sąd, który może zlecić wykonanie tej czynności sędziemu wyznaczonemu ze swojego składu – w miejscu i w sposób uniemożliwiający ujawnienie tożsamości świadka, w tym przy użyciu urządzeń technicznych umożliwiających przeprowadzenie tej czynności na odległość. W przesłuchaniu świadka przez sąd lub sędziego wyznaczonego mają prawo wziąć udział prokurator, oskarżony i jego obrońca (§ 3 i § 4).

Na postanowienie w sprawie zachowania w tajemnicy okoliczności umożliwiających ujawnienie tożsamości świadka, świadkowi i oskarżonemu, a w postępowaniu przed sądem także prokuratorowi, przysługuje w terminie 3 dni zażalenie; postępowanie dotyczące zażalenia toczy się bez udziału stron i objęte jest tajemnicą państwową (§ 5).

Jeżeli okaże się, że w czasie wydania postanowienia, o którym mowa w § 1, **nie istniała uzasadniona obawa niebezpieczeństwa dla życia, zdrowia, wolności albo mienia w znacznych rozmiarach świadka lub osoby dla niego najbliższej, albo że świadek złożył świadomie fałszywe zeznania lub nastąpiło jego ujawnienie**, prokurator w postępowaniu

przygotowawczym, a w postępowaniu sądowym – sąd na wniosek prokuratora, może uchylić to postanowienie. **Wówczas protokół przesłuchania świadka podlega ujawnieniu w całości.**

Sposób i warunki składania wniosku o wydanie postanowienia o zachowaniu w tajemnicy okoliczności umożliwiających ujawnienie tożsamości świadka, przesłuchania świadka, co do którego wydano to postanowienie, sporządzania, przechowywania i udostępniania protokołów przesłuchania tego świadka, a także dopuszczalny sposób powoływania się na jego zeznania w orzeczeniach i pismach procesowych, mając na uwadze zapewnienie właściwej ochrony tajemnicy przed nieuprawnionym ujawnieniem – reguluje rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 czerwca 2003 r. w sprawie postępowania o zachowanie w tajemnicy okoliczności umożliwiających ujawnienie tożsamości świadka oraz sposobu postępowania z protokołami z zeznań tego świadka (Dz. U. z 2003 r. Nr 108, poz. 1024).

Należy podkreślić, że zachowanie w tajemnicy okoliczności umożliwiających ujawnienie tożsamości świadka anonimowego jest realne tylko wówczas, gdy na podstawie treści jego zeznań rzeczywiście nie można się zorientować, kim faktycznie jest. Dlatego też świadkiem anonimowym – w zasadzie – nie powinien być pokrzywdzony.

9. Świadek koronny

W polskim prawie istnieje również instytucja tzw. świadka koronnego, która została szczegółowo uregulowana w ustawie z dnia 25 czerwca 1997 r. o świadku koronnym (Dz. U. z 2007 r. Nr 36, poz. 232).

Świadek koronny to podejrzany, który został dopuszczony do składania zeznań w charakterze świadka – przez sąd, na wniosek prokuratora. Instytucję świadka koronnego stosuje się jedynie wyjątkowo

i w sprawach szczególnej wagi. Dowód z zeznań świadka koronnego można dopuścić tylko w odniesieniu do najpoważniejszych przestępstw, w szczególności chodzi o działania wymierzone w przestępczość zorganizowaną (przy spełnieniu warunków określonych w ustawie).

Przepisów ustawy nie stosuje się do podejrzanego, który usiłował popełnić albo popełnił zbrodnię zabójstwa lub współdziałał w popełnieniu takiej zbrodni, nakłaniał inną osobę do popełnienia czynu zabronionego w celu skierowania przeciwko niej postępowania karnego, kierował zorganizowaną grupą albo związkiem mającym na celu popełnienie przestępstwa lub przestępstwa skarbowego.

„Nagrodą” za współpracę z wymiarem sprawiedliwości dla świadka koronnego jest to, że nie podlega karze za przestępstwo, w którym uczestniczył, a które jako świadek koronny ujawnił.

W razie zagrożenia życia lub zdrowia świadka koronnego lub osoby dla niego najbliższej, mogą być oni objęci ochroną osobistą, a także uzyskać pomoc w zakresie zmiany miejsca pobytu – na mocy rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 18 października 2006 r. w sprawie udzielania ochrony i pomocy świadkom koronnym i innym uprawnionym osobom (Dz. U. z 2006 r. Nr 201, poz. 1480).

Świadkowi koronnemu nie przysługują uprawnienia wynikające z art. 182-185 k.p.k., nie może więc odmówić składania zeznań ani odpowiedzi na poszczególne pytania.

Zakończenie

Policja, sama nie tworząc prawa, stoi na straży jego przestrzegania w granicach przez to prawo wyznaczonych.

Służy nam do tego szereg sformalizowanych procedur, których stosowania musimy bezwzględnie przestrzegać. Mamy przy tym świadomość, że dla przeciętnego człowieka nie zawsze są one zrozumiałe, a koniecz-

ności uczestniczenia w policyjnych czynnościach często towarzyszą silne emocje.

Mamy nadzieję, że lektura niniejszego poradnika uczyniła nasze procedury bardziej zrozumiałymi, przybliżyła ich istotę, sens i cel. Nie jest przy tym możliwe, aby opisać każdą sytuację, jaka może się pojawić w toku dochodzenia czy śledztwa, ponieważ – wbrew pozorom – nie ma dwóch jednakowych spraw.

Na podobnych zasadach, jak opisane w naszym poradniku, możesz uczestniczyć w postępowaniu karnym nie tylko z udziałem Policji. Możesz zostać wezwany do złożenia zeznań przez inne uprawnione do tego organy, w szczególności: Straż Graniczną, Agencję Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Centralne Biuro Antykorupcyjne itp. – w zakresie ich właściwości.

Należy pamiętać, że każde wezwanie przez uprawnione organy do udziału w czynnościach jest w rzeczywistości prośbą o pomoc.